

ŽALIEJI PIRKIMAI

Energijos efektyvumas | Tvarus išteklių naudojimas | Švaresnė ir sveikesnė aplinka

ATMINTINĖ VERSLUI

Atmintinė yra vienas iš projekto „TopTenACT“, kurį Lietuvoje įgyvendina Lietuvos nacionalinė vartotojų federacija, rezultatų. Projektas finansuojamas Europos Sąjungos Bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Horizontas 2020“ lėšomis.



LIETUVOS
NACIONALINĖ
VARTOTOJŲ
FEDERACIJA

ecotopten.lt



Partneriai:



LIETUVOS RESPUBLIKOS
ENERGETIKOS MINISTERIJA



ŽALIEJI PIRKIMAI

- i** Tai pažangių pirkimų organizavimo procesas, kuriame atsižvelgiama į svarbius aplinkos politikos tikslus, susijusius su klimato kaitos problemų sprendimu, tvariu išteklių naudojimu, darniu vartojimu bei gamyba.
- i** Europos Komisija žaliąjį viešąjį pirkimą apibrėžia kaip procesą, kai valdžios institucijos siekia pirkti prekes, paslaugas ir darbus, kurie per visą savo gyvavimo ciklą daro mažesnį poveikį aplinkai, lyginant su kitomis tokios pat paskirties prekėmis, paslaugomis ir darbais, jeigu būtų perkami.

Žaliojo pirkimo tikslas – įsigyti produktą, kuris, palyginti su kitu tą pačią funkciją atliekančiu ir (ar) turinčiu panašių savybių produktu, pasižymėtų tuo, kad:

- jam pagaminti, paslaugai teikti ar darbams atlikti būtų sunaudojama mažiau gamtos išteklių ir mažiau teršiama aplinka;
- jam pagaminti ir naudoti, paslaugai teikti ar darbams atlikti suvartojama mažiau elektros energijos, naudojami atsinaujinantys, ekologiški energijos išteklių;
- jis turėtų mažiau ar visai neturėtų pavojingų, toksinių ir aplinkos apsaugos požiūriu kenksmingų medžiagų;
- būtų ilgaamžis, funkcionalus, neterštų aplinkos, nekeltų pavojaus sveikatai;
- jis arba jo sudedamosios dalys būtų tinkamos naudoti daug kartų;
- virtęs atliekomis, būtų tinkamas paruošti pakartotinai naudoti, perdirbti ar kitokiam naudojimui.

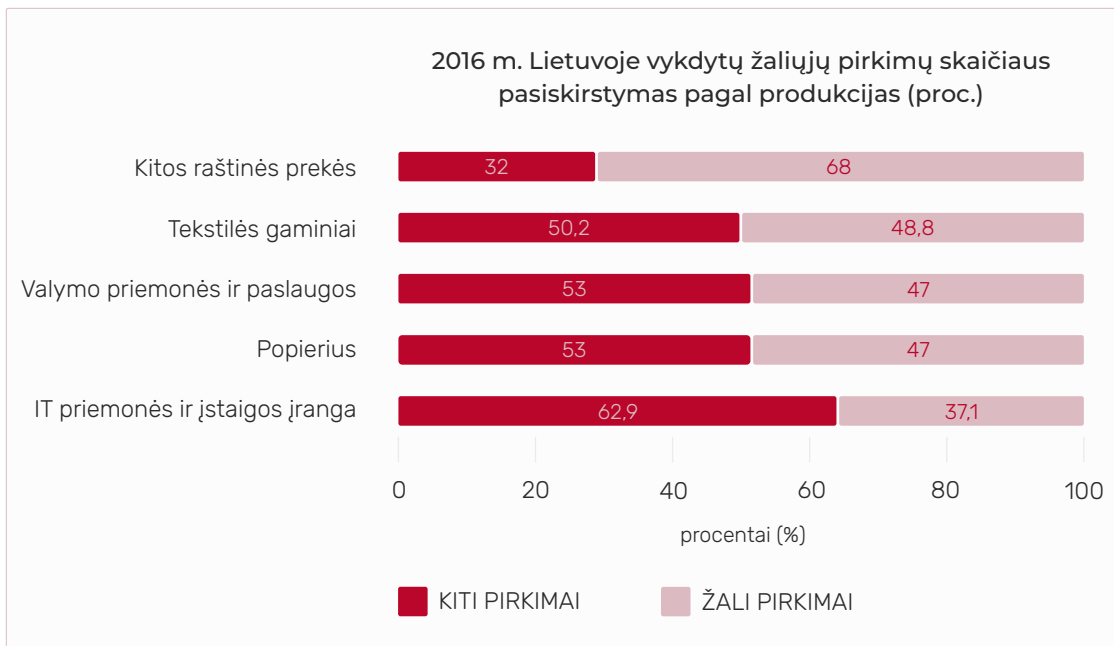
Žalieji pirkimai – savanoriškai taikomas įrankis galintis prisidėti prie tvarios išteklių naudojimo ekonomikos plėtros Europos Sąjungoje. Aukštesni produktų, paslaugų ir darbų pirkimo kriterijai didina efektyvesnių ir pažangesnių sprendimų paklausą Europoje, skatina eko-inovacijas bendrojoje rinkoje. Siekiant užtikrinti žaliųjų viešųjų pirkimų veiksmingumą, prekių ir paslaugų viešųjų pirkimų procesuose svarbu numatyti aiškius ir patikrinamus aplinkosaugos kriterijus.

ŽALIŲJŲ VIEŠŲJŲ PIRKIMŲ OBJEKTŲ PAVYZDŽIAI

Energiją taupantys kompiuterių monitoriai	Perdirbtas biuro popierius
Elektrinės ar hibridinės transporto priemonės	Iš tvary medžiagų pagaminti biuro baldai
Elektros energija gaunama iš atsinaujinančių energijos išteklių	Valymo paslaugos teikiamos naudojant ekologiškas valymo priemones



Viešojo sektoriaus institucijos Europos Sąjungoje yra didieji vartotojai – viešųjų pirkimų vertė per metus siekia apie 2 trilijonus eurų (14% viso ES BVP). 1% efektyvumo padidinimas sutaupyti apie 20 milijardų eurų per metus.



Žalieji viešieji pirkimai neabejotinai turi didelę įtaką verslo įmonėms, kurios savo prekes ir paslaugas parodo Europos Sąjungoje. Technologijų progresas, skaitmenizacija, besikeičianti demografija, rinkų susijungimas skatina ekonominę integraciją, kuri remiasi aukštesniais konkurencingumo ir gerovės kūrimo standartais, kuriuos turi atliepti verslas.

Tvarūs pirkimai neapsiriboja tik teigiamu poveikiu aplinkai, bet gali apimti viską – nuo socialinės gerovės ir sveikatos iki ekonominės ir politinės gerovės.

NAUDA APLINKAI

Sprendžiamos aplinkosaugos problemos:

- Miškų naikinimas
- Šiltnamio efektas
- Neefektyvus vandens naudojimas
- Neefektyvus energijos naudojimas
- Oro, vandens ir dirvožemio tarša
- Atliekos
- Žemės ūkio tvarumas

Visuomenės ir privataus sektoriaus informuotumo ir sąmoningumo didinimas

- Žaliųjų viešųjų pirkimų iniciatyvos yra geras pavyzdys vartotojams ir privačiam sektoriui savo veikloje vadovautis aukštesniais ir ekologiškesniais principais.
 - Žalieji viešieji pirkimai gali pasitarnauti kaip informacijos apie aplinkosaugą sklaidos kanalas. Identifikuojant aplinkosaugos problemas, nustatant konkretaus produkto ar paslaugos poveikį jų gyvavimo ciklo metu ir informuojant apie ekologiškesnių alternatyvų naudą.

PAVYZDŽIAI:

- Pavyzdžiui, įsigyjant tik teisėtai augintų ir tvariai tvarkomų miškų medieną ir jos produktus.
- Pavyzdžiui, įsigyjant produktus ir paslaugas, kurių gyvavimo ciklo metu išskiriama mažiau CO₂.
- Pavyzdžiui, renkantis efektyvesnius prietaisus ir įgyvendinant aplinkai draugiškus projektavimo principus.
- Pavyzdžiui, kontroliuojant chemines medžiagas ir ribojant pavojingų medžiagų naudojimą.
- Pavyzdžiui, renkantis procesus ar pakutes, dėl kurių susidaro mažiau atliekų ir skatinama pakartotinai naudoti ar perdirbti medžiagas.
- Pavyzdžiui, perkant ekologiškus maisto produktus.

SOCIALINĖS NAUDOS IR SVEIKATA

Geresnė gyvenimo kokybė

- Žaliųjų viešųjų pirkimų politika prisideda prie paslaugų kokybės gerinimo ir sukuria geresnę ir sveikesnę gyvenimo aplinką. Pavyzdžiui, švarus viešasis transportas prisideda prie oro taršos mažinimo, o mažesnis cheminių medžiagų kiekis valymo produktuose – sveikesnė darbo aplinka.

Aukštesni aplinkosauginiai standartai

- Žalieji viešieji pirkimai nustato aukštesnius produktų ir paslaugų kokybės standartus, skatina kurti bei siūlyti vartotojams aukštos kokybės prekes ir paslaugas.

EKONOMINĖS NAUDOS

Žalieji viešieji pirkimai padeda taupyti

- Sutaupyti lėšų galima perkant energiją taupančią įrangą. Renkantis prietaisus reikėtų įvertinti ne tik įrangos įsigijimo kainą, bet ir jos įrangos būvio ciklo sąnaudas.

Skatina inovacijas

- Žaliųjų viešųjų pirkimų politika skatina pramonę kurti naujas technologijas ir produktus, o mažos įmonės gali įgyti pranašumą pasiūlydamos ekologiškesnius sprendimus ir rasti rinką savo inovatyviems sprendimams bei produktams.

KOKIE ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ TIKSLAI LIETUVOJE?

Lietuvos Respublikos Vyriausybė yra patvirtinusi 2017–2020 m. laikotarpio žaliųjų pirkimų tikslus – kiekvieniems metams nustatant aplinkos apsaugos kriterijų taikymo procentą, kurį turi pasiekti perkančiosios organizacijos, vykdydamos viešuosius pirkimus, ir perkantieji subjektai, vykdydami pirkimus vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityje. Šie subjektai, atlikdami viešuosius pirkimus, turi taikyti aplinkos apsaugos kriterijus ne mažiau kaip 45 % visų pirkimų – 2018 metais, ne mažiau kaip 50 % visų pirkimų – 2019 – 2020 metais, išskyrus tam tikras numatytas išimtis.

ŽENKLINIMAS

Rengdami žaliųjų pirkimų sąlygas, rengėjai dažnai susiduria su iššūkiais, kokius aplinkosaugos kriterijus taikyti. Nepriklausomi ekologiniai prekių ir paslaugų ženklai yra puikus šaltinis pirkimų kriterijams nustatyti. Ekologiniams ženkliams taikomi aplinkosauginiai kriterijai, pagrįsti moksliniais įrodymais, gali būti tiesiogiai įtraukti į konkurso dokumentus.

- i** Ekologinis ženklavimas – tai mažiau aplinkai ir žmonių sveikatai žalingų gaminių ar paslaugų sertifikavimas. Ekologiniai ženklai padeda vartotojams ir pirkėjams identifikuoti prekes, kurios atitinka tam tikrus aplinkosauginius standartus. Ekologinis ženklavimas yra savanoriškas – gamintojai, siekiantys savo produktus ženklinti konkrečiu ekologiniu ženklu, turi užtikrinti, kad jų gaminami produktai atitinka keliamus ženklavimo kriterijus. ES ir pasaulyje egzistuoja įvairūs ekologiniai ženklai, padedantys pirkėjams lengviau atpažinti tvarius produktus ir paslaugas.

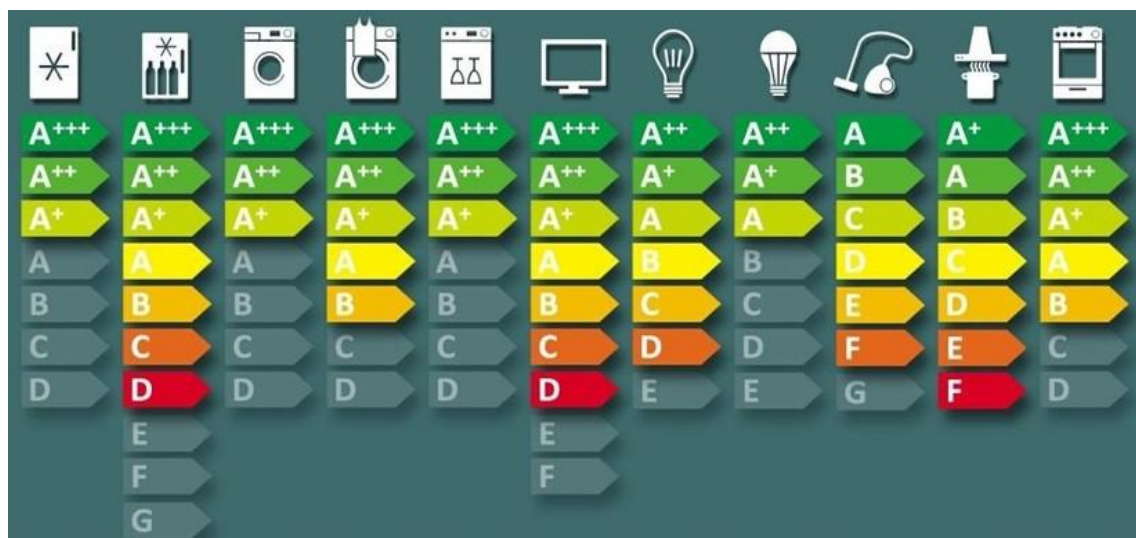
Rengiant žaliųjų pirkimų specifikacijas ekologiniais ženklais galima pasinaudoti dviem būdais:

- ▶▶ kaip šaltiniu rengiant technines specifikacijas, kai apibūdinamos pirkimo objekto ypatybės.
- ▶▶ tikrinant perkamų prekių ir paslaugų atitiktį konkrečiam ženkliui keliamiems reikalavimams. Ženklo, sertifikotų patikimos organizacijos, naudojimas padeda taupyti laiką ir užtikrina, kad pirkimas vykdomas vadovaujantis aplinkos apsaugos prioritetais.



Energijos efektyvumo ženklavimo klasės

Nuo 1995 m. Europos energetinis ženklas pirkėjams suteikė standartizuotą informaciją apie energiją vartojančių prietaisų energijos vartojimo ir našumo kriterijus. Tiek tiekėjams (gamintojams ir importuotojams), tiek mažmenininkams energetinė etiketė tapo svarbia rinkodaros priemone. Tokiu būdu etiketė suvaidino pagrindinį vaidmenį skatinant produktų energijos vartojimo efektyvumą. Europos energijos ženklavimo schema buvo laikoma pavyzdžiu įvairiose pasaulio šalyse. Techninė pažanga buvo tokia sėkminga, kad dauguma produktų šiandien yra aukščiausių energetinio efektyvumo klasių.



Icon	Class	Icon	Class	Icon	Class	Icon	Class	Icon	Class	Icon	Class
Refrigerator	A+++	Freezer	A+++	Washing Machine	A+++	Dishwasher	A+++	TV	A+++	Light Bulb	A++
Refrigerator	A++	Freezer	A++	Washing Machine	A++	Dishwasher	A++	TV	A++	Light Bulb	A+
Refrigerator	A+	Freezer	A+	Washing Machine	A+	Dishwasher	A+	TV	A+	Light Bulb	A
Refrigerator	A	Freezer	A	Washing Machine	A	Dishwasher	A	TV	A	Light Bulb	C
Refrigerator	B	Freezer	B	Washing Machine	B	Dishwasher	B	TV	B	Light Bulb	D
Refrigerator	C	Freezer	C	Washing Machine	C	Dishwasher	C	TV	C	Light Bulb	E
Refrigerator	D	Freezer	D	Washing Machine	D	Dishwasher	D	TV	D	Light Bulb	F
Refrigerator	E	Freezer	E	Washing Machine	E	Dishwasher	E	TV	E	Light Bulb	G
Refrigerator	F	Freezer	F	Washing Machine	F	Dishwasher	F	TV	F	Light Bulb	
Refrigerator	G	Freezer	G	Washing Machine	G	Dishwasher	G	TV	G	Light Bulb	



Siekiant, kad energetinis ženklavimas ir toliau darytų įtaką pirkėjų apsisprendimui pirkti energetiškai efektyviausius gaminius, buvo nuspręsta persvarstyti energetinio ženklavimo schemą. Nuo 2017 metų rugpjūčio 1 d. Europos Sąjungoje įsigalioja nauji reikalavimai dėl energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo sistemos. Panaikinus iki tol galiojusią Direktyvą Nr. 2010/30/ES, nustatomi nauji reikalavimai prekių importuotojams, tiekėjams, pardavėjams, pradedama kurti gaminių duomenų bazę, prie kurios prieigą turės visi pirkėjai. Svarbiausia naujovė verslui ir vartotojams – keičiamos gaminių energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo klasės (skalės), panaikinant A+, A++, A+++ klases ir grįžtant prie ankstesnio A – G klasių ženklavimo skalės. Pokyčiai sistemoje reikalingi siekiant išvengti pernelyg didelio aukštesnių efektyvumo klasių naudojimo bei informaciją vartotojams pateikti kuo aiškiau ir suprantamiau.

Teisės aktais numatomi ženklavimo klasės keitimo terminai, kuriais siekiama išvengti painiavos dėl skirtingo produktų ženklavimo, todėl produktų etiketės turi būti pakeičiamos per trumpą laiką. Daugiau informacijos apie naujus ženklavimo reikalavimus galite rasti Europos Komisijos [svetainėje](#).

TOPTEN INICIATYVA

<p>TOPTEN - ENERGETIŠKAI EFEKTYVIAUSIŲ PRODUKTŲ ŽENKLAS</p>	 <p>Apie iniciatyvą Lietuvoje: http://top-10.lt/</p> <p>Apie iniciatyvą Europoje: http://www.topten.eu/</p> <p>Pirkimų kriterijai ir rekomendacijos: http://top-10.lt/Viesieji-pirkimai</p>	<p>Šveicarijoje inicijuota ir nuo 2006 m. daugelyje ES šalių, Kinijoje, Čilėje ir Argentinoje įgyvendinama iniciatyva, informuojanti apie rinkoje parduodamus maksimalius energijos efektyvumo kriterijus atitinkančius produktus įvairiose kategorijose. Produktų atranka vykdoma vadovaujantis aiškiais, viešais ir nuolat atnaujinamais atrankos kriterijais, o efektyviausi ir taupiausi gaminiai pateikiami išsamiuose sąrašuose.</p>
--	--	--

EKOLOGINIAI ŽENKLAI

<p>ES EKOLOGINIS ŽENKLAS</p>	 <p>http://ec.europa.eu/environment/ecolabel/</p>	<p>Ženklu ženklinami 34 rūšių produktai ir paslaugos ir šis sąrašas nuolat pildomas. Šiuo ženklu gali būti ženklinami tik tie produktai ir paslaugos, kurie atitinka griežtus ekologinius kriterijus.</p>
<p>ŠIAURĖS ŠALIŲ GULBĖS ŽENKLAS</p>	 <p>http://www.nordic-ecolabel.org/</p>	<p>Ženkinimas šiuo ženklu apima kruopštų produkto gyvavimo ciklo, poveikio aplinkai, žaliavų, iš kurių produktas gaminamas, tikrinimą. Ženkinama 60 įvairių produktų grupių gaminiai.</p>
<p>MĖLYNOJO ANGELO ŽENKLAS</p>	 <p>https://www.blauer-engel.de/en</p>	<p>Vokietijoje įdiegtas ekologinis ženkinimas, apimantis daugiau kaip 12 000 aplinkai draugiškų gaminių (išskyrus maisto produktus ir medikamentus).</p>
<p>ENERGY STAR ŽENKLAS</p>	 <p>http://www.eu-energystar.org/</p>	<p>Šiuo ženklu ženklinami įvairių grupių energetiškai efektyvūs ir taupūs gaminiai (elektros prietaisai, biuro įranga, šaldymo, vėdinimo, šildymo įranga ir kt.).</p>

Energijos vartojimo efektyvumas yra strateginis energetikos sąjungos prioritetas ir ES skatina laikytis principo „pirmiausia – energijos vartojimo efektyvumas“. ES lyderiai 2007 m. nustatė tikslą iki 2020 m. metinį ES suvartojamos energijos kiekį sumažinti 20%. Energijos vartojimo efektyvumo didinimo priemonės laikomos ne tik tvaraus energijos tiekimo, šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo, tiekimo saugumo ir importo išlaidų mažinimo užtikrinimo priemonėmis, bet ir ES konkurencingumo skatinimo priemonėmis.

GYVAVIMO CIKLO SĄNAUDOS

Taikantys žaliųjų pirkimų praktiką turi galimybę sutaupyti, ypač, jei perkant atsižvelgiama ne tik į pirkimo kainą, bet ir į produkto gyvavimo ciklo sąnaudas. Pirkdami produktą, paslaugą ar darbą visada už jį mokate tam tikrą kainą, tačiau pirkimo kaina yra tik viena iš perkamo produkto kainos dalių.

i Gyvavimo ciklo sąnaudos – visos su produktu, paslauga ar darbu susijusios sąnaudos jo visu naudojimosi ar gyvavimo laikotarpiu. Sudedamosios dalys:

- **Pirkimo kaina** ir visos susijusios išlaidos (pristatymo, montavimo, draudimo ir kt.)
- **Eksploatavimo sąnaudos**, įskaitant degalų, energijos, vandens vartojimą, atsargines dalis ir techninę priežiūrą
- **Gyvavimo ciklo pabaigos išlaidos** (eksploatavimo nutraukimo ar atliekų pašalinimo sąnaudos)
- **Išorės veiksnių sąnaudos** (išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis ir pan.)

Gyvavimo ciklo sąnaudų svarbiausi aspektai:

1. Gyvavimo trukmė. Naudojimosi produktu sąnaudos labai priklauso nuo to, kaip dažnai produktą reikia keisti. Pigesnis produktas, kurį nauju reikia keisti dažniau, ilgainiui gali kainuoti brangiau, nei brangesnis produktas.
2. Diskonto norma. Sąnaudos, patiriamos dabar, gali skirtis nuo sąnaudų vertės ateityje, nes visuomenė teikia didesnę reikšmę poveikiui dabar, o ne ateityje. Į grynąją dabartinę vertę vertėtų atsižvelgti lyginant gyvavimo ciklo sąnaudas, būsimoms sąnaudoms taikant socialinio diskonto normą (Lietuvoje taikoma 5 proc.).
3. Duomenų prieinamumas ir patikimumas. Vertinant gyvavimo ciklo sąnaudas, svarbu atsižvelgti į ateities sąnaudų (pavyzdžiui, techninė priežiūra, atliekų šalinimas ir kt.) nenuspėjamumą. Svarbu numatyti, kas bus atsakingas už galimas ateities sąnaudas (bus dengiama savomis lėšomis, bus atsakingas pardavėjas ir kt.).



GYVAVIMO CIKLO SĄNAUDŲ SKAIČIUOKLĖS IR ĮRANKIAI

ĮRANKIS	PRODUKTŲ IR (AR) PASLAUGŲ KATEGORIJOS	NUORODA
TOPTEN viešųjų pirkimų kriterijai ir rekomendacijos	<ul style="list-style-type: none"> • Biuro įranga • Apšvietimas • Profesionali šaldymo įranga • Transporto priemonės • Buitiniai prietaisai 	http://top-10.lt/Viesieji-pirkimai
Europos Komisijos gyvavimo ciklo sąnaudų skaičiuoklė	<ul style="list-style-type: none"> • Biuro kompiuterinė įranga • Biuro ir gatvių apšvietimas • Buitiniai prietaisai • Prekybinė įranga • Elektroninė medicininė įranga 	http://ec.europa.eu/environment/gpp/
Žaliųjų viešųjų pirkimų 2020 priemonės	<ul style="list-style-type: none"> • Produktai, paslaugos ir darbai (įrankiai apskaičiuoti elektros energijos sąnaudas ir CO2 emisijas) 	http://www.gpp2020.eu/low-carbon-tenders/measuring-savings
ES projekto SMART-SPP GCS ir CO2 skaičiuoklė ir vadovas	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrasis įrankis 	http://www.lcc-tool.eu
Švedijos Nacionalinės viešųjų pirkimų agentūros priemonė	<ul style="list-style-type: none"> • Bendrasis įrankis • Profesionali šaldymo įranga • Vidaus ir lauko apšvietimas • Buitiniai prietaisai • Transporto priemonės • Prekybinė įranga 	http://www.upphandlingsmyndigheten.se/en
ES projekto "Clean Fleets" skaičiuoklė	<ul style="list-style-type: none"> • Transporto priemonės 	http://www.clean-fleets.eu/fileadmin/files/documents/Publications/Clean_Fleets_LCC_tool_-_EN.xlsm
JAV Nacionalinio standartų ir technologijų instituto skaičiuoklė	<ul style="list-style-type: none"> • Statybų sektorius 	https://energy.gov/eere/femp/building-life-cycle-cost-programs
ISO organizacijos skaičiuoklė	<ul style="list-style-type: none"> • Statybų sektorius 	https://www.iso.org/standard/39843.html



ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ KRITERIJAI

Žaliųjų pirkimų kriterijai apima ne tik perkamų produktų, paslaugų ar darbų kriterijus, bet ir sutarties sudarymo kriterijus, specifikacijas bei sutarties vykdymo nuostatas. Žaliųjų pirkimų kriterijų suformavimas yra ilgai trunkantis, specifinių žinių reikalaujantis procesas, kurio metu reikia atlikti ilgai trunkančius aplinkosaugos veiksmingumo ypatybių tyrimus ir rinkos analizes. Siekiant šį procesą supaprastinti įvairios ES institucijos ir organizacijos nustato žaliųjų viešųjų pirkimų kriterijus, kuriuos, kaip šaltinius savo pirkimo sąlygoms, gali naudoti visi viešieji ir privatieji juridiniai asmenys. Parengti informaciniai ištekliai, gairės ir patys kriterijai pirmiausia turi būti skaidrūs, objektyvūs ir aktualūs, grindžiami patikimų šaltinių, mokslinių tyrimų duomenimis. Esminė žaliųjų viešųjų pirkimų koncepcija yra paremta aiškiais, patikrinamais ir aukštais aplinkosaugos kriterijais, taikant gyvavimo ciklo sąnaudų metodą ir atsižvelgiant į mokslinius įrodymus.

- ▶ Europos Komisija, siekdama, kad žaliųjų viešųjų pirkimų kriterijai taikomi ES valstybėse narėse būtų panašūs, neiškraipytų bendrosios rinkos ir nesuvaržytų konkurencijos, parengė ir nuolat atnaušina bendruosius žaliųjų pirkimų kriterijus. Šiuo metu yra parengti 22 bendrieji kriterijai įvairiems sektoriams.
- ▶ Atsižvelgdama į Europos Komisijos rekomendacijas įvairių produktų, paslaugų ir darbų žaliųjų viešųjų pirkimų aplinkos apsaugos kriterijus yra patvirtinusi ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija. Šiame kriterijų [sąrašė](#)¹, galite rasti ir savo pirkimuose pritaikyti praktinę informaciją apie minimalius ir išplėstinius aplinkos apsaugos kriterijus perkamiems produktams, įrangai, paslaugoms ir darbams. Kriterijus galima tiesiai rašyti į pirkimų konkursų dokumentus.

Kiek aplinkos apsaugos kriterijų turi būti įrašyta į viešojo pirkimo dokumentus, kad pirkimas būtų žalias?

Pirkimas pripažįstamas „žaliu“, kai prekė, paslauga ar darbai atitinka visus tai prekei, paslaugai ir darbams nustatytus minimalius aplinkos apsaugos kriterijus. Be privalomų minimalių kriterijų gali būti įrašyti vienas, keli ar visi LR aplinkos ministro patvirtinti išplėstiniai aplinkos apsaugos kriterijai arba kiti pirkimo vykdytojo nustatyti aplinkos apsaugos kriterijus.

- ▶ Atsižvelgdama į Europos Komisijos rekomendacijas ir teisės aktus dėl energijos efektyvumo ženklavimo reikalavimų ir ekologinio projektavimo, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija yra patvirtinusi prekių, kurioms viešųjų pirkimų metu taikomi energijos vartojimo efektyvumo reikalavimai, [sąrašą](#)², kuriame galite rasti praktinės informacijos savo pirkimams.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2015 m. nustatė, kad centriniai valstybinio administravimo subjektai vykdydami produktų, kuriems taikomi energijos vartojimo efektyvumo reikalavimai, pirkimo ar nuomos didelės vertės viešuosius pirkimus, pirkimo dokumentuose privalo nurodyti, kad prekės turi būti tik aukščiausios energinio efektyvumo klasės. Mažos vertės viešiesiems pirkimams ir kitiems subjektams šis reikalavimas yra rekomendacinio pobūdžio.

- ▶ Tarptautinės, nacionalinės, regioninės organizacijos nuolat rengia ir atnaukina žaliųjų pirkimų kriterijų rinkinius, skirtus įvairių produktų ir paslaugų viešiesiems pirkimams. Šių kriterijų rengimo ir taikymo procesai yra įvairūs, orientuoti į specifinius aplinkosaugos prioritetus. Vertingi šaltiniai ieškantiems informacijos:

TOPTEN TINKLAS: http://topten.eu/	Merų paktas dėl klimato ir energetikos: http://www.merupaktas.eu/	Jungtinių Tautų Organizacijos Aplinkos apsaugos programa: https://www.unenvironment.org/
PROCURA+ tinklas: http://www.procuraplus.org/	Pasaulio prekybos organizacija: https://www.wto.org/	Tarptautinis žaliųjų pirkimų tinklas: http://www.igpn.org/
Innovation Seeds projektas: http://www.innovationseeds.eu/	BUILD UP: energetiškai efektyvūs pastatai: http://www.buildup.eu/en	Tvarių pirkimų išteklių centras: http://www.sustainable-procurement.org/

Ar žalieji produktai kainuoja brangiau? Mitas!

Aplinkai draugiškų produktų pirkimo kaina išties gali būti didesnė, nes jų technologijos kuriamos taip, kad produktas turėtų kuo mažesnę poveikį aplinkai, naudojimosi juo laikotarpiu susidarytų mažiau atliekų, jis vartotų mažiau energijos.

Europos Komisijos užsakymu atlikti tyrimai atskleidžia, kad žalieji produktai naudojimosi jais laikotarpiu kainuoja tiek pat arba mažiau, nei įprasti produktai. Ryškiausi pavyzdžiai susiję su prietaisais vartojančiais elektros energiją – aukštesnę jų pirkimo kainą kompensuoja ilgalaikiai išlaidų sutaupymai. Priklausomai nuo prietaisų kategorijos, aukštesnės pirkimo kainos atsipirkimo laikotarpis gali būti trumpesnis nei 6 mėnesiai (pvz., energiją taupančių elektros lempučių atveju).

PAGALBA RENGIANČIŲ PIRKIMŲ DOKUMENTUS KOMPIUTERIŲ MONITORIŲ ŽALIŲJŲ PIRKIMŲ KRITERIJAI: PAVYZDYS

EUROPOS SĄJUNGOS KRITERIJAI



KOMPIUTERIŲ MONITORIAI

Energijos suvartojimas	„Energy Star“ reikalavimus atitinkantys kompiuterių monitoriai, veikdami aktyviojo režimo, vartoja mažiau energijos.
Pavojingos medžiagos	Europos cheminių medžiagų agentūra skelbia cheminių medžiagų sąrašą (kancerogeninės, mutageninės ar toksiškos reprodukcijai medžiagos, arba patvarios, bioakumuliacinės ir toksiškos aplinkoje medžiagos). Nurodant šių medžiagų kiekius kompiuterinėje įrangoje, didinamas skaidrumas ir galimybės riboti šių medžiagų naudojimą ES.
Gaminio naudojimo laiko pratęsimas	Nekokybiška įranga arba komponentai gali būti priešlaikinio pakeitimo priežastimi. Garantija ir paslaugų sutartis gali tapti paskata tiekėjams užtikrinti didesnę gaminių ilgaamžiškumą ir garantuoti, kad jie prisiims atsakomybę už galimų defektų taisymą. Taip pat kriterijais siekiama užtikrinti, kad dėl pataisomų defektų, atsiradusių daugiausia dėl pakeičiamų komponentų gedimo, įrangos nereikėtų per anksti atsisaityti.
Gyvavimo ciklo pabaigos valdymas	Ženklinant plastikines dalis, palengvinamas jų perdirbimas, nes perdirbėjas gali paprasčiau atskirti įvairias plastikines dalis pagal medžiagos rūšį.

Kroatijoje savivaldybė įvykdė stacionarios gatvių apšvietimo įrangos žaliąjį viešąjį pirkimą. Konkurso techninėse specifikacijose numatytas apšvietimas šviesos diodais (LED), o kriterijai parengti laikantis aplinkos apsaugos ir techninių reikalavimų. Po šio pirkimo 36 proc. sumažėjo per metus išmetamas CO₂ kiekis ir, prognozuojama, kad per šių gaminių 25 metų gyvavimo laikotarpį jis pasieks 900 tonų CO₂.

Austrijos federalinė viešojo pirkimo agentūra įgyvendino 3,75 mln. eurų vertės žaliųjų pirkimų konkursą, kurio metu įsigijo elektros prietaisus, atitinkančius kriterijus nustatytus:

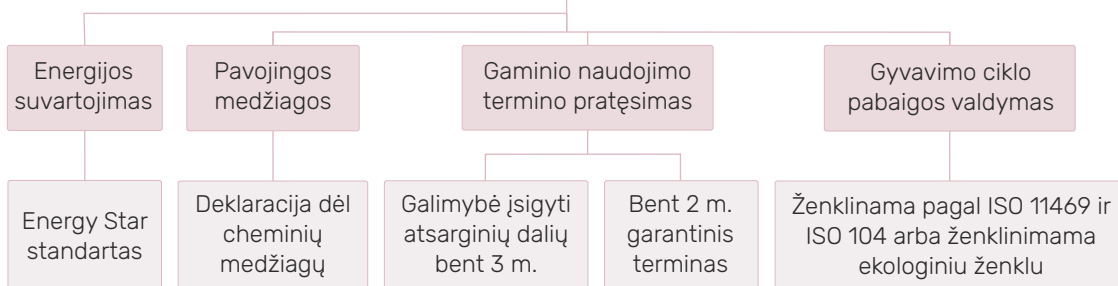
- ES ekologinio projektavimo ir energijos vartojimo ženklavimo reglamentuose
- Austrijos tvariojo viešojo pirkimo veiksmų plane ir ekologinių ženklų nuostatose
- TOPTEN gaminių rinkos tyrimuose

Rezultatas:

20 % sumažintas išmetamo CO₂ kiekis
20 % sumažintos elektros energijos sąnaudos

Norvegijos viešųjų kelių direkcija įsigijo ir 2015 m. pradėjo eksploatuoti elektra varomą keltą. Pradėjus eksploatuoti naują keltą, 70 proc. buvo sumažintos kuro sąnaudos, o per metus išmetamas CO₂ kiekis sumažintas 89 proc.

PAGRINDINIAI ES kriterijai



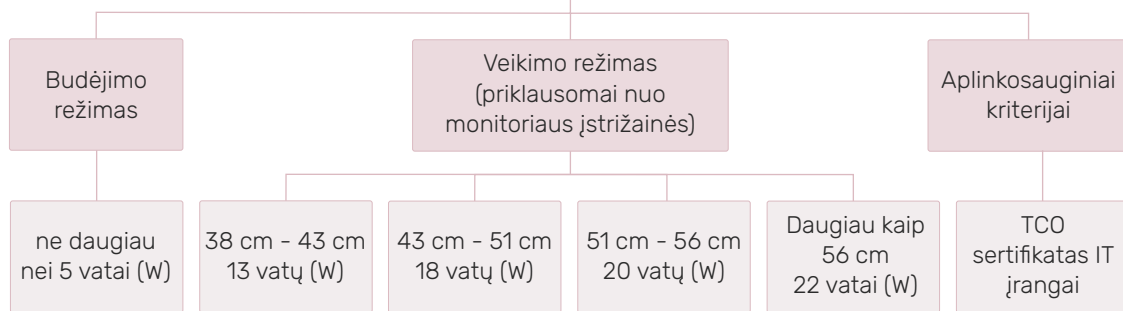
TOPTEN KRITERIJAI



KOMPIUTERIŲ MONITORIAI

Energijos suvartojimas	TOPTEN – tai Europos internetinis portalas, kuris padeda pirkėjams, specialistams, privačioms ir viešosioms organizacijoms rasti labiausiai energiją taupančius produktus Europoje. Produktai yra atrenkami ir nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į aukščiausius energijos vartojimo efektyvumo ir aplinkosaugos kriterijus. TOPTEN kompiuterių monitorių žaliųjų pirkimų kriterijai parengti siekiantiems įsigyti energetiškai efektyviausius ir taupiausius kompiuterių monitorius. Šie kriterijai gali būti perkelti tiesiai į konkurso dokumentus.
	Visas topten žaliųjų pirkimų gaires galite rasti: http://top-10.lt/Viesieji-pirkimai

TOPTEN energijos efektyvumo kriterijai



PAGALBA ORGANIZUOJANT ŽALIUOSIUS PIRKIMUS: PATARIMAI VERSLUI

PERKANT KELIŲ TRANSPORTO PRIEMONES

- Įvertinkite transporto priemonių poreikį, galbūt galite sumažinti transporto priemonių skaičių. Pirmiausia keiskite seniausias ir taršiausias transporto priemones.
- Diekite ekologiško vairavimo metodus: stebėkite padangų slėgį, įdiekite pavarų perjungimo indikatorius, naudokite mažai klampias ir aplinkai nekenkiančias alyvas, mažos riedėjimo varžos padangas. Pasirūpinkite, kad panaudota alyva ir padangos būtų tinkamai tvarkomos.
- Rinkitės transporto priemones su oro kondicionavimo sistemomis, kuriose naudojami mažo visuotinio atšilimo potencialo aušinimo skysčiai.
- Pirkimuose taikykite gyvavimo ciklo sąnaudų metodą, kurio pagalba galėsite palyginti realias įvairių transporto priemonių kainas.

Transporto priemonės: kiek galima sutaupyti pirkimuose taikant TOPTEN kriterijus?

	TOPTEN modelis	Neefektyvus modelis
Kategorija	Autobusiukas (6 ir daugiau vietų)	Autobusiukas (6 ir daugiau vietų)
Co₂ emisijos	96 g/km	260 g/km
Kuro sąnaudos	4,1 l/100 km benzinas-hibridas	10,9 l/100 km benzinas
Co₂ emisijos (200 000 km)	19 tonų	52 tonos
Išlaidos kurui (200 000 km, taikant vidutinį įkainį – 1,2 Eur/l benzino)	9840 Eur	26160 Eur
Sutaupymai (200 000 km)	63 % CO₂/vnt. 16320 Eur/vnt.	

PERKANT ENERGIJĄ VARTOJANČIUS PRIETAISUS

- Rinkitės kuo aukštesnės energinio efektyvumo klasės įrangą reikiamoje gaminių kategorijoje ir jos reikalaukite.
- Nustatykite reikalavimus dėl įrangos patvarumo, atsarginių dalių ir garantijų. Pirkimų metu daugiau balų skirkite prietaisams, kurių garantinis terminas ilgesnis ir (ar) garantija apima daugiau aspektų.
- Įsitinkite, kad perkate įrangą, kurioje yra mažesni pavojingų medžiagų kiekiai. Pirmenybę skirkite gaminiams, kurie suprojektuoti taip, kad būtų lengviau išardomi ir perdirbami.
- Apšvietimo sistemų projektavimo metu užtikrinkite naudingiausią apšvietimo instaliacijos galios tankį, atitinkantį matomumo reikalavimus. Pagal galimybę naudokite šviesos ryškumo reguliavimo balastinius įtaisus.

Elektros lemputės: kiek galima sutaupyti pirkimuose taikant TOPTEN kriterijus?

	TOPTEN modelis	Neefektyvus modelis
Lemputės tipas	LED Classic E27 - 10 W	Halogen Classic E27 - 75 W
Šviesos srautas	120 lm/W	17 lm/W
Energijos suvartojimas	35 kWh/metus	263 kWh/metus
Išlaidos elektros energijai (15 metų)	68 Eur	512 Eur
Sutaupymai (15 metų)	87 % elektros energijos/vnt. 444 Eur/vnt.	

Europos Komisijos svetainė:
<https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency>.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl produktų, kurių viešiesiems pirkimams ir pirkimams taikytini aplinkos apsaugos kriterijai, sąrašo, aplinkos apsaugos kriterijų ir aplinkos apsaugos kriterijų, kuriuos perkančiosios organizacijos ir perkantieji subjektai turi taikyti pirkdami prekes, paslaugas ar darbus, taikymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, 2017-08-25, Nr. D1-672:
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.4B60A8C9678B/LteTBwGIPq>.

Lietuvos Respublikos energetikos ministro įsakymas „Dėl prekių, išskyrus kelių transporto priemones, kurioms viešųjų pirkimų ir perkančiųjų subjektų atliekamų pirkimų metu taikomi energijos vartojimo efektyvumo reikalavimai, sąrašo patvirtinimo“, 2017-07-18, Nr. 1-186:
<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/7a673940158f11e58569be21ff080a8c/JgfTcmIRdD>.

Informacija parengta remiantis šiais šaltiniais:

Žaliojo viešojo pirkimo vadovas „Pirmenybė žaliajam pirkimui!“ (3 leidimas, 2016),
http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook_2016_lt.pdf

The PROCURA+ MANUAL. A Guide to Implementing Sustainable procurement (3rd edition, 2016),
http://www.procuraplus.org/fileadmin/user_upload/Manual/Procuraplus_Manual_Third_Edition.pdf

Europos Komisijos oficiali Žaliųjų viešųjų pirkimų svetainė:
http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm

Projekto „TopTen ACT“ informacija ir duomenys:
<http://topten.eu/>

SPP Regions (Sustainable Public Procurement Regions), Life Cycle Costing. State of the Art Report (2017), http://www.sppregions.eu/fileadmin/user_upload/Life_Cycle_Costing_SoA_Report.pdf

LIETUVOS NACIONALINĖ VARTOTOJŲ FEDERACIJA

<http://ecotopten.lt/>
<http://vartotojuteises.lt/>
<http://www.taupiai.lt/>

 federacija@vartotojai.eu

